

Vier lange vleerdagen

Niels de Zwarte | hoofd, bureau Stadsnatuur Rotterdam; n.dezwarte-bsr@nmr.nl

Garry Bakker | ecoloog, bureau Stadsnatuur Rotterdam; g.bakker-bsr@nmr.nl

▲ Overdag werd droog geoefend met mistnetten.
(Niels de Zwarte)

▲ Gewone dwergvleermuis wordt uit het net bevrijd.
(Niels de Zwarte)

Op 17 juni 2010 zijn Niels de Zwarte, Mark Grutters en Garry Bakker op uitnodiging van Bureau Waardenburg naar Culemborg afgereisd voor een korte cursus vleermuisherkenning. Deze cursus had betrekking op het determineren van vleermuizen aan de hand van geluidsopnamen en werd verzorgd door een expert op dit gebied, Herman Limpens van de Zoogdiervereniging. Het computerprogramma dat hiervoor gebruikt wordt is

Batsound™ van de firma Pettersson. Hiermee kunnen geluidsopnamen van vleermuizen worden geanalyseerd. In de cursus werd vooral ingegaan op de determinatie van een aantal lastig te onderscheiden soorten aan de hand van het sonogram, het grafische geluidsbeeld (op het computerscherm). Een vleermuis zendt ultrasonische pulsen uit waarvan de lengte, minimum- en maximumfrequentie en de afstand ertussen aanwijzingen vormen voor de determinatie. Van belang daarbij zijn wel de omstandigheden waaronder een geluid is opgenomen: zo klinkt een vleermuis boven water anders dan onder een boomkruin. Hierdoor ontstaan variaties in het geluidsbeeld. De bevindingen van de cursus vormen voor bSR een extra stimulans om geluidsopnamen te maken van vleermuizen in het veld. Voor een aantal soorten, zoals de gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*) zijn deze opnames en analyse achteraf bijna onontbeerlijk. Deze soort is in Rotterdam aanwezig maar is tot nu toe weinig herkend. Vanaf nu gaat dat dus veranderen.

Vierdaagse cursus

Aansluitend zijn Niels en Garry afgereisd naar Mechelen, Zuid-Limburg, voor een vierdaagse cursus

vleermuizenvangen. Deze cursus werd georganiseerd door de Stichting Vleermuizenvangen i.o. (www.vleermuizenvangen.nl), een initiatief van een aantal jonge, maar zeer ervaren vleermuisonderzoekers. Er waren zo'n vijftientig deelnemers aanwezig, de meesten werkzaam bij ecologische adviesbureaus en een aantal bij lokale zoogdierwerkgroepen.

Om een beeld te krijgen van het voorkomen, de determinatie of het gebiedsgebruik door vleermuizen, is vangen een beproefde methode. Vooral wanneer onderzoek met de ultrasoondetector ('batdetector') niet volstaat en er soorten gemist worden omdat ze bijna niet hoorbaar zijn, zoals de Bechsteins vleermuis (*Myotis bechsteinii*), de ingekorven vleermuis (*M. emarginatus*), maar ook de algemenere gewone grootoorvleermuis. Het vangen van vleermuizen is echter gecompliceerd en vereist veel kennis en vaardigheid. Alle redenen om op cursus te gaan.

Lezingen en veldwerk

De eerste avond werd afgetrapt door Peter Lina met een lezing over rabiës, een voor mensen dodelijke ziekte die voor vleermuisonderzoekers een risico kan zijn. In deze lezing werden 'wilde verhalen' over deze ziekte genuanceerd. De verstrekkende

▲ Niels de Zwarte inspecteert een baardvleermuis.
(Garry Bakker)

▲ Het hanteren van een vale vleermuis.
(Niels de Zwarte)

▲ Met een schuifmaat wordt de lengte van de onderarm gemeten.
(Niels de Zwarte)

gevolgen die een menselijk sterfgeval voor vleermuizen en vleermuisonderzoek kan hebben, vormen naast de gezondheid van de individuele vleermuisonderzoeker een extra reden om altijd te laten controleren of je voldoende gevaccineerd bent.

In tientallen lezingen werd overdag onder meer ingegaan op soortherkenning, ecologie, de praktijk van het vangen van vleermuizen, hanteren van de dieren, ethische aspecten en dierenwelzijn. De eerste middag werd droog geoefend met het opstellen van mistnetten en het verwijderen van 'dummies' uit het net. In de avond toog iedereen verdeeld over kleinere groepen naar het bos om het geleerde in de praktijk te brengen. Op verschillende kansrijke plekken in het Vijlenerbosch werd het avondkamp opgeslagen. Er werd steeds gezocht naar 'groene tunnels' waarvan het vermoeden bestond dat er vleermuizen doorheen zouden kunnen vliegen. Deze openingen werden met mistnetten versperd, om zo de vliegende zoogdieren te vangen. Er werd gevangen met twee netten van zeven meter lang die boven elkaar geplaatst werden. Met meerdere aan elkaar geschakelde netten, waren de vangopstellingen tot wel 30 meter breed. Kansrijke vangplaatsen zijn met name te vinden rondom kleine poeltjes in het bos, vooral omdat deze niet ruim voorhanden zijn in de heuvelbossen van Zuid-Limburg en vleermuizen graag iets drinken na het uitvliegen in de schemering.

Twee dagen op rij werd tussen 21:00 en 2:00 uur gevangen. Iedere gevangen vleermuis werd eerst uit het net bevrijd en vervolgens gecontroleerd op zwangerschap. Hoogzwangere vrouwtjes werden -

vanuit ethisch oogpunt - niet verder onderzocht en direct weer vrijgelaten. Daarna werden alle vleermuizen tijdelijk verzameld in speciale katoenen zakjes. Allereerst omdat de controle van de netten op nog meer gevangen dieren afgerond moest worden, maar ook omdat tijdens dit onderzoek ook uitwerpselen verzameld werden. De poep wordt door het RIVM gecontroleerd op bepaalde coronavirussen die vleermuizen bij zich kunnen dragen.

Tandsteen

Iedere vleermuis werd volgens een standaardprocedure onderzocht. Hiervoor worden gestandaardiseerde formulieren gebruikt. Het belangrijkste onderdeel van de cursus werd als eerste in praktijk gebracht: het op naam brengen van de soort op basis van allerlei uitwendige kenmerken, zoals de vorm van het oor, de tragus (het stukje kraakbeen in het oor) en het algehele formaat. Na het op naam brengen, volgt het vastleggen van het geslacht en de biometrische gegevens zoals het gewicht en de lengte van de onderarm. Ook de lastiger zaken, zoals de hoeveelheid tandsteen en de tandslijtage (als indicatie voor de leeftijd) worden bekeken. Na dit onderzoek werd een vleermuis bij voorkeur op een boom weer losgelaten.

Vijf soorten

Het bovenstaande programma van lezingen overdag en vangen in de avond en nacht was een ideale mix om intensief met vleermuisonderzoek bezig te zijn en daarvan te leren. Spelbreker was het weer: het was ronduit koud voor medio juni en dat resulteerde in lage aantallen gevangen vleermuizen. Desalniet-

temin slaagde iedereen erin vleermuizen te vangen en te hanteren. Gevangen soorten waren: baardvleermuis (*Myotis mystacinus*), franjestaart (*M. natteri*), vale vleermuis (*M. myotis*), gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en gewone grootvleermuis. De gehoopte zeer zeldzame Bechsteins vleermuis is helaas niet gevangen.

Met de uitkomsten van het mistnetonderzoek in het Vijlenerbosch wordt de kennis over een aantal zeldzame soorten zoals de vale vleermuis verder vergroot. Met deze resultaten over het voorkomen en de verspreiding kan uiteindelijk een goed advies gegeven worden aan de beheerder van het bos. Ook met betrekking tot mogelijke aanwijzing van het terrein als Natura 2000 gebied. ◀

▲ Deze vale vleermuis is na onderzoek weer losgelaten op een boomstam. (Niels de Zwarte)